

The Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

Making Sushi on Shabbos

Rabbi Ari Zahtz
י"ז אדר-ב תשע"ט | Sunday, March 24, 2019

(1) תלמוד בבלי מסכת שבת דף עג עמוד א

משנה. אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזורע, והחורש, והקוצר, והמעמר, והדש, והזורח, הבורר הטוחן והמרקד, והלש, והאופה. הגוזז את הצמר, המלכנו, והמנפצו, והצובעו, והטווה, והמיסך, והעושה שתי בתי נירין, והאורג שני חוטיין, והפוצע שני חוטיין, הקושר, והמתיר, והתופר שתי תפירות, הקורע על מנת לתפור [שתי תפירות]. הצד צבי, השוחטו, והמפשיטו, המולחו, והמעבד את עורו, והממחקו, והמחטכו. הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות. הבונה, והסותר, המכבה, והמבעיר, המכה בפטיש, המוציא מרשות לרשות. הרי אלו אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת

(2) שולחן ערוך אור"ח הלכות שבת סימן שכא סעיף יב

* (לח טז יב) המחתך הירק דק דק, חייב משום טוחן. הגה: (יז) וה"ה יד דאסור לחתוך גרוגרות וחרובים * (לט) לפני זקנים (ב"י בשם תוספתא). יא' ודוקא פירות וכדומה לזה, אסור. אבל מותר * (מ) לפרר לחם לפני התרנגולים, (מא) דהואיל וכבר נטחן אין לחוש, דאין טוחן אחר טוחן (הגהות מיימוני פרק כ"א ור"ן פרק כלל גדול וסמ"ג). (מב) וכל זה לא מיירי אלא בחותך ומניח, יח) אבל טו <אם (מג) לאכלו מיד, (מד) הכל (מה) שרי * מידי דהוי אבורר לאכול מיד, דשרי (תשובת הרשב"א והר"ן פרק כלל גדול), כדלעיל סי' שי"ט.

(3) משנה ברורה סימן שכא

(מה) שרי - ויש[מז] מפפקין על היתר זה וגם בב"י כתב שאף מי שמכוין לאכול מיד ג"כ יזהר לחתוך לחתיכות גדולות קצת ומטעם זה כתב[מח] כמה אחרונים ג"כ דנכון להתנהג כמו שכתב הב"י[מט] ומ"מ הנוהגין לחתוך הבצלים והצנון דק דק אין למחות בידם דיש להם על מי שיסמוכו ועכ"פ אסור לעשות עד יציאת בהכ"נ דבעינן סמוך לסעודה ממש כמ"ש בסימן שי"ט לענין בורר. והחותכים הבצלים והצנון דק דק שעה או שתיים קודם הסעודה קרוב הדבר לומר שחייב חטאת והבצלים אסורים באכילה.... ואם הוא חותך לחתיכות גדולות והוא מקפיד על המדה לחתכה בכוונה בזה המקום כדרך שנוהגין חוטבי עצים חייב משום מלאכת מחתך כמבואר ברמב"ם פי"א מהלכות שבת

(4) שולחן ערוך אורח חיים הל' שבת סימן שכא סעיף ט

מותר לחתוך בשר מבושל או צלי, דק דק בסכין.

(5) משנה ברורה סימן שכא ס"ק לא

(לא) מותר לחתוך - דאין טחינה אלא בגידולי קרקע ואפי' להפוסקים דס"ל דבהמה נמי מקרי גידולי קרקע לפי שהיא ניזונת מן הקרקע מ"מ

אין לאסור בזה דבלא"ה יש פוסקים דס"ל דאין שייך טחינה באוכלין וע"כ מותר לחתוך אפי' דעתו להניחו לאחר זמן:

(6) תשובת הרב אשר וייס

הנה לכאורה יש לדון בזה משום שלש מלאכות, בונה תופר ומכה בפטיש, ואתחיל במאי דסיימנא א. בשבת (קמ"ה ע"ב) אמרו במשנה "כל שבא בחמין מערב שבת - שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין מערב שבת - מדיחין אותו בחמין בשבת. חוץ מן המליח הישן וקוליים האיטפנין, שהדחתן זו היא גמר מלאכתן" רוב הראשונים פירשו דהכונה משום מלאכת מבשל וכך מבואר בשו"ע (סי' שי"ח ס"ד

אך יש מן הפוסקים שפירשו דברי חז"ל כפשטות לשונם דאכן האיסור משום "גמר מלאכתן" דהיינו מכה בפטיש. עיין שם בלבוש (סעיף ד') ובפמ"ג (שם א"א ס"ק ט"ז). ובמשנה ברורה (ביאור ד"ה והדחתן) נקט לעיקר דבמאכל אין מלאכת מכב"פ, וכמו שמצינו דאין עיבוד באוכלין ואין צביעה באוכלין וכך גם לגבי מלאכת מכב"פ, עי"ש

אמנם נראה פשוט דאף לדעת המחמירים אין זה אלא במה שלא היה ראוי לאכילה ומתקנו ומכשירו לאכילה דהו"ל כעין גמר מלאכה ויש בו מכב"פ, וכהא דקוליים האספנין שאינם ראויים לאכילה מחמת מלחן והשוטף מהם את המלח מתקנם ועושה אותם ראויים למאכל, משא"כ בסושי שכל חלקיו ומרכיביו ראויים למאכל לפני כן ואינו אלא מדבקן

ומשו"כ אין לחשוש למלאכת מכה בפטיש

ב. וגם משום תופר אין נראה להחמיר, דבאמת נראה עיקר דגם מלאכת תופר ליכא באוכלין וכמו שמצינו בעיבוד, בצובע ובכמה מלאכות

והנה כתב הבית יוסף (סימן תק"ט) דמותר לתפור עוף שמילואה בבשר ביו"ט דהוי צורך אוכל נפש. ובח"א (כלל פ"ז ס"ב) תמה דלא הותרה תפירה לצורך אוכ"נ. ובספר קהלת יעקב לבעל הנתיבות (סי' תק"ט) כתב משום דאין תפירה באוכלין כיון שאינו מתקיים, עי"ש. ונראה דאין כונתו משום דהוי כתפירה שאינה מתקיימת שנחלקו בו הראשונים. אלא דכיון דאוכלין מעצם טבעם אינם מתקיימים אין בהם מהות מלאכת התפירה

ונראה עוד דבאמת אין כאן כל מהות תפירה דבאמת אין כאן חיבור ודיבוק של ממש אלא הלחות גורמת לדביקה מסויימת המתפרק בקל וכל כה"ג אין כאן אפילו תפירה שאינה מתקיימת

ומשו"כ נראה דגם משום תופר אין לחשוש

7 תלמוד בבלי מסכת שבת דף צה עמוד א

מגבן משום מאי חייב? - אמר להו: משום מגבן. - אמרו ליה: רבך קטיל קני באגמא הוה. אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה: חולב חייב משום מפרק, מחבץ חייב משום בורר, מגבן חייב משום בונה

8 חידושי הרשב"א מסכת שבת דף קב עמוד ב

האי מאן דעייל שופתא בקופינא רב אמר חייב משום בונה. איכא למידק והא אין בנין בכלים כדאמרינן בפרק שני דביצה (כ"ב א'), ויש מפרשים דכי אמרינן אין בנין וסתירה בכלים הני מילי בכלי שנתפרק כגון מנורה של חוליות וכדשרו בית הלל לזקוף את המנורה ביום טוב, אבל לעשות כלי לכתחלה אין לך בנין גדול מזה ואין זה נקרא בנין בכלים שהרי אינו כלי אלא עושה כלי, ובוזה ניחא לי הא דאמרינן לעיל בפרק המצניע (צ"ה א') דמגבן חייב משום בונה, ואם אין בנין בכלים היאך אפשר שיש בנין באוכלין אלא שהעושה דבר מתחלתו חייב משום שהוא עושה כלי והוא הבונה

9 רמב"ם הלכות שבת פרק ז הלכה ו

וכן הלוקח חלב ונתן בו קיבה כדי לחבצו הרי זה חייב משום תולדת בורר שהרי הפריש הקום מן החלב, ואם גבנו ועשהו גבינה חייב משום בונה, שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין, וכן לכל מלאכה ומלאכה מאלו האבות יש להן תולדות על דרך זו שאמרנו, ומגוף המלאכה הנעשית בשבת תדע מעין איזה אב היא ותולדת איזה אב היא

(10) מגן אברהם סימן שיט

יח (פמ"ג) (מחה"ש) והמחבץ. שלוקח חלב ונותן בו קיבה כדי לחבצ' חייב שהרי הפרי' הקום מן החלב ואם גבנו ועשאו גבינ' חייב משום בונה שכל המקבץ חלק אל חלק ודיבק הכל עד שיעשה גוף א' דומה לבנין (רמב"ם פ"ז) ורש"י פי' עושה כמין כלי גמי ונותן הקום בתוכו ומי החלב נוטפין וכ"כ המ"מ פ"ט ע"ש

(11) שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שמ סעיף י

טז י' המקבץ דבילה ועשה ממנה עיגול, יז או שנקב תאנים והכניס החבל בהם עד שנתקבצו גוף אחד, (לח) הרי זה תולדת מעמר וחייב, וכן כל כיוצא בזה

(12) מגן אברהם סימן שמ

יז (פמ"ג) (מחה"ש) או שנקב. וצ"ע דלמה לא יתחייב בזה משום בונה כמ"ש ססי' שי"ט גבי המגבן וצ"ל דלא מקרי בונה אלא כשמכוין ליפותו ולהשוותו

(13) חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל לט סעיף א

כל מה שחייב עליו משום בונה, כשסותר אותו דבר אם הוא על מנת לתקן, חייב משום סותר. ויש בזה כמה חילוקים בכללן ואחר כך נבאר פרטיהם. א) הבונה כל שהוא, חייב. ב) העושה אהל טפח, חייב. אבל פחות מטפח, לא נקרא אהל. ג) המחזיר דלת או חלון בבנין שבקרקע, חייב. ד) המשוה גומא בביתו, כגון שהיתה גומא ומלאה עפר או שהיה תל והשפילו, חייב. ה) החופר גומא בקרקע ואפילו בעפר וחול התלושין מקרקע וצריך להגומא, חייב. ו) העושה נקב בלול של תרנגולים שהוא להכניס אויר ולהוציא הבל, אם הלול מחובר לקרקע, חייב. ז) העושה כלי מתחלתו או שנשבר וצריך אומן להחזירו ולתקנו, חייב משום בונה, ויש אומרים משום מכה בפטיש, דאין בנין בכלים. ח) התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר או בעץ עצמו עד שנתאחדו יחדיו, חייב משום בונה. ט) המכניס יד לקרדום או שהכניס יתד קטן בין שהוא מעץ או ברזל בתוך הבית יד של קרדום שקורין "פר קלייט" ובל"א "פר קלינעט" כדי שיהיה מהודק יפה בקרדום וכיוצא בו, חייב משום בונה. והמסירו, חייב משום סותר. י) אפילו בדבר מאכל שייך בנין, כגון המגבן גבינה וכיוצא בו. ולא דוקא גבינה, אלא אפילו המדבק פירות ומכוין לעשותם בעל תמונה, ארוך או מרובע, חייב משום בונה (עיי' מ"א סוף סי' ש"מ וסוף סי' שי"ט וברמב"ם פרק ז' ועיי' ריש הלכה י"ט). אלו הן עשרה כללים. ומעכשיו נבאר פרטיהם בעזרת ה' יתברך שמו

(14) ערוך השולחן אורח חיים סימן שיג

וי"א דזהו רק מדרבנן [מ"מ שם] ואיזה דמיון הוא מגבן לבונה מפני שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד ה"ז תולדת בונה

(15) קיצור שולחן ערוך סימן פ סעיף כה

איסור בונה שייך גם במאכל, כגון המגבן גבינה, או שמדבק פירות ומשוה אותם שיהיו יפין, ולכן כשחותכין בצלים עם בצים או עם חלב - דג - מלוח יש לזהר שלא להשוותם וליפותם, אלא יניחם כמו שהם

וְהַגִּידָה לְכַאֲרֵיהֶּ נִרְאֶה דֵּהֶעֱשָׂה עֹגָה וְכִדּוֹ ע"י שֶׁהוּא מְנִיחַ עֹגִיּוֹת וְכִדּוֹ מְלַמְטָה וּמְלַמְעֵלָה וּמְמַלֵּא בִינֵיהֶם עֲבִינָה אִו בְּשֶׁאֵר מְטַעֲמִים כְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם חַיִּיב מִשּׁוּם צִוְּיָה בְּשֶׁבֶת וְכִי"ע דְּלֹא גִרַע מִמִּגְבָּן שֶׁהוּא מְדַבֵּק חֲלָקִים זֶא"ו וְדוּמָה כֵּךְ לְצִוְּיָה וְגַם צִוָּה הוּא עוֹשֶׂה עֹגָה אַחַת מֵהֲרַבָּה עֹגִיּוֹת וְחֲלָקִים שׁוּיִים, וְאִין לְדַחוּת דְּשֶׁאִי הַמִּגְבָּן שֶׁהוּא מְחַדֵּשׁ שֶׁסְּ חֲדָשׁ דְּרַק עַל יַד מְלַאכָּה זוּ הוּא נַעֲשֶׂה גִבְיָה מִשֶּׁא"כ עֹגָה זוּ דְהוּי אֹכְלִין גְּמוּר אֶף לְפָנֵי כֵן, דְּאִין נִרְאֶה לְחַלֵּק כֵּךְ בְּסִבְרָא וְגַם מְדַבְרֵי הַרְמַב"ם נִרְאֶה דֵּהִמְגָּבָן הוּי כְּצִוְּיָה מִשּׁוּם דִּיבּוּק חֲלָקִים וְעִשְׂיָתָן לְגוֹף אַחַד וְלֹא מִשּׁוּם עִשְׂיָתָא אֹכְלָה, וְעוּד דְּגַם זֶה עוֹשֶׂה מִין מְחַדֵּשׁ שֶׁל אֹכְלֵי דְמִתּוֹךְ מֵינִים שׁוּיִים עֲשֶׂה עֹגָה וְחֲדָשׁ שֶׁסְּ וְאִוְרָה.

וְיִבְרָךְ יֵשׁ לְהוֹכִיחַ ד"ו מְדַבְרֵי הַמִּגְ"א בְּסִי' ש"מ ס"ק י"ו שֶׁהִקְשָׁה לְמָה אִין הַקּוֹשֶׁר תֵּאֵנִים זֶא"ו חַיִּיב מִשּׁוּם צִוְּיָה כְּמוֹ הַמִּגְבָּן וְחַי' דְּכִיּוֹן שֶׁאִינוּ מִתְכוּוֹן לְהַשׁוּמָה וְלִישׁוּמוֹ אִינוּ חַיִּיב מִשּׁוּם צִוְּיָה עִי"ש, וּמִצִּוְּיָה מְדַבְרֵי דְאֶף צַעֲגוּלֵי דְבִילָה הִיָּה חַיִּיב מִשּׁוּם צִוְּיָה אִילוּ הִי' מִקְפִּיד עַל צוּרְתָן לִישׁוּמָן וְלְהַשׁוּמָן אֶף שֶׁאִינוּ עוֹשֶׂה דְבַר חֲדָשׁ וְשֶׁסְּ חֲדָשׁ וְק"ו הַדְּבָרִים צַעֲשִׂיתָ מַעֲדָן עֹגָה הַנ"ל, וְעִיין עוּד פ"ב דְּתַרְוּמוֹת מִשְׁנֵה א' דְּעַגוּל דְּבִילָה שְׁנַטְמָא מִקְצָתָה לֹא נִטְמָא כּוֹלָה הִרִי דְאִינוּ חִיצוּר גְּמוּר וְאֵעִפ"כּ הִיָּה חַיִּיב מִשּׁוּם צִוְּיָה וְק"ו צַעֲגוּהּ זוּ. וְרִאשִׁיתָ בְּחַי' אֲדָם שֶׁבֶת כֻּלָּ ל"ט סֵעִי א' שְׂכַתָּה דֵּהִמְדַבֵּק פִּירוֹת זֶא"ו כְּדִי לַעֲשׂוֹת צוּרָה מִיּוֹחֲדָתָה הוּי צִוְּיָה עִי"ש. (וְסִבְרָתָה הַמִּגְ"א מְצִוְּרָתָה דְּגִדְרָה בִּינָן אִינוּ אֲלֵא צַעֲשִׂיתָ צוּרָה וּמִצְוָה לְדַבְרֵי וְלֹא בְּחִיצוּר צַעֲלָמָא שֶׁאִין צוּ קְפִידָא עַל צוּרְתָהּ וּמִצְוָה ח"פ, וְעִיין מִשֶּׁא"כ בְּגוֹף קוֹשִׁי הַמִּגְ"א לְעִיל בְּסִי' ס"ג).